

PRİŞTİNE KİTÂBELERİ

Nimatullah HAFİZ - Mucahit ASİM

Yugoslavya'da her bakımdan Türklerden kalma mimarî san'at ve tarih eserlerinin % 90'ı yokolduysa da günümüze kadar korunmuş olanlara ancak son zamanlarda ilgi gösterilmiş ve onların derlenmelerine girilmiştir. Türk tarih ve kültürüne zenginlik veren bu gibi eserlerin tamamıyla korunmalarına gerektiği kadar çaba harcanmamış ve bu yüzden ileride bunları da elden kaybetmek tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

Evliyâ Çelebi, Rumeli'yi ziyaret ettiği sırada bu eserler için epeyce bir not tutmuşsa da hepsini gerektiği kadar eserine geçirmemiş ve hatta bazı kitâbeleri kayd dahi etmemiştir. Onun seyahatinde sonra meydana gelen bu gibi eserler üzerine artık konuşmayalım. Çünkü, bunlar üzerine günümüze kadar hemen hiç bir şey yazılmamıştır. Bugünlerde bu eserlerin bir çoğundan iz kalmamıştır. Bazıları mevcut iseler de kitâbeleri kaybolmuş olduğundan bunların ne zaman ve kimin tarafından inşa edildiği bilinmemektedir. Kabir taşlarındaki kitâbeler bunlardan daha büyük bir tehlikeye maruz kalmış, şehirlerin genişlemeleri ve plânlarını tadbike başlamaları dolayısıyla bütün eski mezarlıklar, ortadan kaldırılmış böylece hem mezarlar hem de taşları kaybolmuştur.

Diğer şehirlerde olduğu gibi Priştine'de de durum aynıdır. Burada da eski mezarlıklar ve kabir kitâbeleri hemen hemen hiç kalmamış, sayısız mimarî eserlerle kitâbeleri de büsbütün ortadan yokolmuştur. Evliyâ Çelebi de, anlaşıldığı gibi Priştine'nin Hüdavendigâr tarafından feth olunduğunu, iki bin altmış adet avlulu, kiremitli, kârgir e-

vin, üçyüz elli dükkânın iki hamamın¹, bir camiin onbir hanın² ve on bin ka-

1) Eskihamam adıyla anılan hamamın bugün nerede olduğu, durumu ve kimin tarafından yapıldığı hakkında bilgimiz yoktur.

2) Priştine'deki «Vakıf Dairesi»nin kütüphânesinde 1235 numaralı bir yazma eserin içinde 1179 (1765) yılında inşa edilmiş olduğuna dair şu şiir bulunmuştur :

بوموضع خوب محلد رهم فرحبختا
ولی آندن بولمش چون بعید آباد
تمتی ایلدیار جمله اطراف
اولیدی بونده برخان جدید آباد
أبو الخیر کویلی زاده بلند نامی
که أجداد عظامیدر عید آباد
وزیرالحاج أحمد پاشای ذی همت
ایدوب حسبی بنا بونده سدید آباد
قومیه نافع اولدی اشوخیراتی
اوله دایم همه خیر سدید آباد
خدا ویرسون ایکی عالم مرادین
واولاد کرامینه مزید آباد
دیدیم ماهر یکانه کلدی تاریخی
قوی اولدی آی ابو الخیر سعید آباد

سنه ۱۱۷۹

Bu mevzi hûb maholdir hem ferah-bahşâ
Velî andan bulunmuş çün beiyd âbâd
Temenni eylediler cümle etrafı...
Olaydı bunda bir hân-ı cedid âbâd
Ebu'l-hayr köprülüzâde bülend nâmı
Ki ecdâd-ı izâmıdır adid âbâd
Vezîr el-hac Ahmed Paşa'yı zî-himmet
Edüb hasbi binâ burda sedid âbâd
Kamûya nâfi oldu işbu hayrâtı
Ola dâyim heme hayrı sedid âbâd
Hüdâ versün iki âlem muradını
Ve evlâd-ı kirâmına mezid âbâd
Didi Mâhir yegâne geldi târihi
Kavi oldu ey ebû'l-hayr said âbâd

(Sene 1179 (—))

dar kabrın bulunduğunu zikretmiş ve bunlar hakkında biraz daha geniş bir bilgi vermiştir³. Şemseddin Sami de Priştine'de 20. yüzyıl başında şehrin nüfusunun on bin olduğunu, on üç camiin, beş mescidin, iki medresenin, üç hamamın ve beşyüz dükkânın bulunduğunu bildirmektedir.⁴

Bu gibi sebeplerden, birimiz Prizren, diğeri Priştine'deki «Tarihi Eserleri Koruma Kurumları»nda çalıştıığımızdan bugüne kadar birkaç yayımlanmış ve birkaç yayımlanmamış kitâbeleri bir araya getirerek bilinmeyen kitâbeler gibi bunların da bir gün aradan yokolmalarını önlemek için yukarıdaki başlık altında yayımlamak kararını aldık. Sayısı onikiyi bulan bu kitâbelerin her işini ikimiz başbaşa derledik; hepsinin fotoğraflarını çektik. Lâtin alfabetesine göre transkripsiyonlarını çıkardık ve onlar hakkında gerektiği kadar bilgi vermeğe çalıştık. İleride bu kitâbelerin sayısını çoğaltmakla şarkiyatçı uzmanlara faydalı olursak kendimizi mutlu addedeceğiz.

I — Fâtihi Camii Kitâbesi, 865/1460

Kitâbe güzel mermer üzerine siyah boyalı talik yazısıyla yazılı olup camiin girişi üstünde bulunmaktadır (bk. resim 1.). Boyutu 128 X 50 Cm. ve iki sütun halindedir. Manzum tarihin şairi Sa'di'dir. Bu kitâbe neşredilmiştir⁵.

همه ای بار خدا ایله معمر
طول عمر یله محمد سلطانی
امر دولتری ایتدی معمر
جامع بوالفتح محمد سلطانی
مؤمنه همچو ریاض جنت
بخش زوق ایلمده روحانی
کوردی بو حسن حیری سعدی
دیدي تاريخ دهر د جمععه نمازی [؟]

سنة ١٦٥

1. a) Heme ey Bâr-ı Hüdâ eyle muammer
b) Tûl-i ömriyle Muhammed Sultânı
2. a) Emr-i devletleri itdi ma'mur
b) Câmî-i bu'l-Feth Muhammed Sultânı
3. a) Mû'mine hem şu riyâz-ı cennet
b) Bahş-ı zevk eylemede rûhânî
4. a) Gördü bu hüsn-i hayri Sa'di
b) Didi târih-i dehr ad cumâ' na-mâzi [?]

Kitâbeye göre Fâtihi Camii, 865 (1460) yılında (İstanbul'daki Fatih Camii'nden dokuz yıl önce) Fâtihi Sultan Mehmed II. tarafından inşa edilmiştir⁶. Bazan «Tsar»⁷ Camii adıyla da anılmaktadır. Türkler Cami-i Kebir de derler. Arnavudlar ise bunun Arnavudça karşılığıyla «Camiya mal» (Büyük Cami) demektedirler.

Bu eser memleketimizde Osmanlı mimârisinin en önemlilerinden biridir. Bütün cami bir nevi esmer taştan, kare şeklinde yapılmıştır. Sofaları üç kubbeden ibarettir. Kitâbenin üstünde, daha yukarıda camiin güzel bir şekilde işlenmiş olan kendi resmi vardır. Kubbe ve minber duvarlarında camiin kuruluş devirlerinden kalma enteresan arabeskler korunmuş vaziyettedir. Camide küçük - büyük otuz pencere bulunmaktadır (bk. resim 2.).

Cami, devlet tarafından tarihi değeri nazar-ı itibare alınarak himâyeye alınmış ve harap olan sofa ve kubbele-

3) Bk. Evliyâ Çelebi, v.s. 652.

4) Kamusü'l-A'lâm, II., s. 1498.

5) Hayrullah Zaimi, «Velike Camiye Sultan Fatih Mehmeda u Priştini» (Priştine'de Büyük Fâtihi Sultan Mehmed Camii), «Glasnik» VİS; Sarayevu - 1956; s. 324 - 326.

6) Evliyâ Çelebi, camiin adını anmadan çarşıda bulunan bu camiin çok ziyaret edildiğini yazmaktadır. Bk. th. 3.

7) Sırp halkı çoğu sultanlara tsar (çar) veya kiral derler.

ri 1954 yılında «Bölge Tarihi Eserleri Koruma Kurumu» tarafından tamir edilerek kurşunla örtülmüştür.

Camiin karşı tarafında Fâtih Sultan Mehmed tarafından inşa edilen hamam da bulunmaktadır. Hamam birkaç defa tamir olunarak bugünlerde eski şeklini ve güzelliğini kaybetmiş bir durumdadır. Kitâbesi de mevcut değildir; bugünlerde şehir hamamı olarak kullanılmaktadır.

Cami avlusunda, daire şeklinde, kitâbesiz bir şadırvan da bulunmakta olup, ne zaman yapıldığı henüz bilinmemektedir. 1950 yılında «Priştine Vakıf Dairesi» tarafından damı yapılmıştır. Bu şadırvanın on altı burmalı çeşmesi vardır.

II — Hacibey Hanı Kitâbesi, 1032/1622

حاجی بك دیدی لفظاً آکا تاریخ
بیك او توز ایکیده یاپدی بو خان

1. Hacı Bey didi lâfzen âna târih
2. Bin otuz ikide yapıldı bu hân
Bugünlerde, Priştine'de ne Hacibey Hanı mevcuttur ne de onun kitâbesi. Bu hususta Priştine halkı tarafından bir söylenti de işitemedik. Yalnız Evliyâ Çelebi'nin eserindeki kitâbeye dayanarak hanın 1032 (1622) yılında inşa edildiğini anlamaktayız⁸.

III — Beyzâdeler Çeşmesi Kitâbesi, 1207/1792

Beyzâdeler çeşmesi kitâbesi 68 x 75 cm. boyutlu olup üzerinde eş alanlı üçgen şekli kısmında bir de Sultan Abdülhamit II. tuğrası bulunmaktadır. Bu kitâbe güzel mermer üzerine sülüs ile yazılıdır (bk. resim 3.). İki sütun halinde cedveli olarak korunmuş ise de bazı satırları zamanla tahrib olunmuştur. Manzum tarihine şairi Fikrî'dir. Kitâbe «Bölge Tarihi Eserleri Koruma Kurumu»nda korunmaktadır.

ملطافمزدن اولان حاجی علی بك زادہ لر
مفخر خاص و عوام ایچره شریف و خاندان
خیره بادی چشمه دلم فیض حق ایله
یاپدی بو طرز داکش اوزره بر عالی نشان
کنیه سی نور شهرتیه ییاد اوله
بر شرف اولدی علاوه اصل زاته درمیان
اولدی بنیادی بو فکری باعث اجر جزیل
داریده ایلسون حق انلر دلشادمان
آب تاریخک اقدی فکری جوهر چشمه دن
نوش ایده اول روح فرامادوانی تشنگان
س ۲۰۷

1. a) Sultanımızdan olan Hacı Ali Beyzâdeler
- b) Mefhar-ı has u avâm içre şerif u handan
2. a) Hayra bâdi çeşme-i dilmi feyz-i Hakk ile [?]
- b) Yapdılar bu tarz-ı dil-keş üzere bir âli nişân
3. a) Künyesi nûr-i şöhetile yâd ola
- b) Bir şeref oldu ilâve asl-ı zata dermiyân
4. a) Oldu bünyâdı bu nehrin bâis-i ecr-i cezîl
- b) Dâreyn'de eylesûn Hakk anları dil-şâdmân
5. a) Âb târihin akıtdı Fikrî cevher çeşmeden
- b) Nûş ile ol rûh-fezâ mâ-i revânı teşnegân

Sene 1207

Kitâbeye göre çeşmenin Hacı Bey-

8) Kitâbesi olmadığı halde bu hamamın Fâtih Sultan Mehmed tarafından inşa edildiğini Evliyâ Çelebi'nin «Seyahatnâme» sinden anlamaktayız. cild 3

9) Bk. Evliyâ Çelebi Cild 3

zâdeler tarafından¹⁰. 1207 (1792) yılında yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Bazı söylentilere göre bu çeşme «Divan Yolu»nda, bugünkü YNA Caddesinde bulunmaktaydı. Daha önceleri buralarda yeni binaların yaptırılmasıyla çeşme yıkılmış, çıkarılan taşı «Bölge Tarihi Koruma Kurumu»na taşınmıştır. Çeşmenin nasıl ve ne büyüklükte olduğu hakkında her hangi bir bilgi edinemedik.

IV — Çarşı Camii Kitâbesi, 1220/1805

Bu iki kitâbe, Çarşı Camii'nin arka duvarının damı altında iki yuvarlak çemberde sülüs yazısı ile yazılıdır. (bk. resim 4.). Çember çapları 58 cm. İyi korunmuş bir durumdadır. Bunlar neşredilmemişlerdir.

غازی خداوندگار
شہیدک اساس وضع ایتدی
و فاتح سلطان محمد خان ثانینک
اکمالی اشوجامع

1. Gâzi-i Hüdâvendigâr-ı
2. Şehid kim esâs-vaz' itdi
3. Ve Fâtih Sultan Mehmed Han-ı Sâni'nin
4. İkmâli işbû câmi.

ولی نعمت غازی
سلطان عبدالحمید خان أفندیمیرک
دور سلطنتنده ۱۲۲۰ دە
اشایدیشدر

1. Veli-i ni'met Gâzi
2. Sultân Abdülhamid Han Efendi'mizin
3. Devr-i saltanatında, 1220 de
4. İnşâ edilmişdir.

İlk tarihsiz kitâbeye bakarak camiin Gâzi Hüdâvendigâr¹¹, Yani Os-

manlı padişahlarından Murat I. tarafından ilk temelinin atıldığı anlaşılmaktadır. O'nun ölümünden sonra¹². Sultan Mehmet II. camii ikmâl ettiği öğrenilmektedir.

Birinci kitâbe ikincisi gibi aynı yılda yazılmıştır, çünkü her ikisi de aynı tip sülüs yazı ile yazılmıştır. Bu ikinci kitâbeye göre, camiin 1220 (1805) yılında Sultan Abdülhamid II. tarafından yeniden büyük bir tamir geçirdiği görülmektedir. Cami şehrin merkezinde bulunduğundan «Çarşı Camii» adıyla anılmaktadır. 1805 yılında tamir olunduğu zaman minaresinin kubbesi (damı) da taştan yapıldığından «Taş Camii» adıyla da anılır. Büyük kubbesi kurşunla örtülüdür. Sofaları kapalıdır.

V — Paşa Camii'nin Kitâbesi, 1250/1834

Kitâbe, Camiin giriş kapısı üzerindedir. Kara boyalı mermer üzerine sarı renkli sülüs ile yazılmıştır. İyi korunmuş bir durumda (bk. resim 5.). ve İki sütun halindedir. Sütun arası cedvellidir. Boyutu 110 X 40 Cm. Manzum tarihin şairi Nazifi'dir. Kitâbe neşredilmemiştir. Üzerinde mühr-i Süleyman ve bu-

10) Ali Bey'in, Malik Paşa'nın kızkardeşi oğlu ve kadılığın ayânı olduğunu 1822 yılında Vuçitirne'de kadılık görevini gören Hacı Mahmud'un Türk Sultanına gönderdiği bir mektubunda anlaşılmaktadır. 1196 (1781) yılından kalma bir dökümanda Beyzâde soyadı da anıldığından bu soyadı muhakkak Ali Bey'in olduğu düşünülmektedir. Bu döküman belge Priştine ayânı olarak Beyzâde'nin zulüm ederek vergi topladığını hatta vergisini veremiyen bazılarını öldürdüğünü göstermektedir. Malik Paşa ile ilgili daha geniş bilgi için V. kitâbe yazısına bk.

11) Osmanlı padişahlarından I. Murad'ın ünvanı. Bu yüzden Murad Camii adıyla de camiye işaret edilmektedir.

12) Sultan Murad'la ilgili daha geniş bilgi için XI. kitâbe yazısına bk.

nun etrafında Sûre-i İhlâs bulunmak-
tadır.

پرشته شهرنده شمدي جامع زيبا بودر
هم عبادت ايتك ايچون مسجد اعلى بودر
والى اسكوب يشار پاشا بناسك ايليوب
روح مخدومه بخش ايتدي بواب منبا بودر
بذل ايدوب اموال خيرات جليل ترجيح ايدوب
ايليوب تحديت نعمت حقه هم رضا بودر
بوجهان باقى دگلدر بختى يار اولسه دجي
انقلاب اوزره قوريلش يقرار دنيا بودر
والدينى طواس عمرته معتر اوله لر
باعث بنياد جامع بختيار پاشا بودر
أى نظيمى جامعك انشاسنه تاريخ تام
ايليوب دئى عبادت معتد رعنا بودر
سنه ۱۲۵۰

6. a) Ey Nazifi câmiin inşâsına Tâ-
rih-i tâm
- b) Eyleyüb dâimi 'ibâdet mu'abed-i
ra'nâ budur

Sene 1250

Kitâbenin ebced hesabına ve tari-
hine bakarak camiin 1250 (1834) yılın-
da Malik Paşa'nın¹³⁾, kızkardeşi oğlu
Yaşar Paşa¹⁴⁾ tarafından ve ne sebeple
inşa edildiğini anlamaktayız. Eser, ol-
dukça güzel camiler arasına girer. İç-i
güzel süslemelerle zengindir. Kubbesi
kurşunla örtülüdür. Sofaları da kapalı-
dır. Daha çok «Paşa Camii» adıyla da
anılmaktadır (bk. resim 6.).

VI — Rifat Paşa Kabri Kitâbesi, 1276/1859.

Kitâbe, Sultan Murad Türbesi'nin gi-
rişi solunda bulunan kabir taşındadır
(bk. resim 7). Nesir yazılar güzel sülüs
ile ve İyi korunmuş bir durumdadır. Ki-

1. a) Priştine şehrinde şimdi câmi-i
zibâ budur
- b) Hem ibâdet itmek içün mescid-i
a'lâ budur
2. a) Vâli-i Üsküb Yaşar Paşa binâ-
sın eyleyüb
- b) Rûh-i mahdûmına bahş itdi bu
âb-ı menbâ budur
3. a) Bezl idüb emvâl u hayrât-ı ce-
lil tercih idüb
- b) Eyleyüb tahdis-i ni'met Hakk'a
hem rizâ budur
4. a) Bu cihân bâki değıldir bahtı yar
olsa dahi
- b) İnkılâb üzre kurulmuş bîkarar
dünyâ budur
5. a) Vâlideyni tûl-i ömriyle muam-
mer olanlar
- b) Bâ'is-i bünyâd-ı câmi' bahtiyâr
paşa budur

13) Eskiden Priştine, Vuçitirn ve Novo
Birdo Mutasarrıfı Malik Paşa, Sofya'dan Üsküb
Sancak Beyliğine tekrar vâli tayin olunduğu
sırada, önceleri yaptığı bazı haksızlıklar yü-
zünden Kosova'daki Priştine, Vuçitirn ve Novo
Birdo ahâlisi onun dönmesini önlemek için
ayağa kalkarak onun buralara tekrar gelmeme-
si ve bu kadılığın gene Üsküb nezaretine bağlı
olmasını Sultandan istemişlerdir. Mâlik Paşa ve
diğer akrabaları üzerine daha geniş bilgi için
bk. Ömer Nakıçeviç, «Revolt i Protestni Marş
Stanovnika Kosova 1822 Godine» (1822 yılında
Kosova Ahâlisinin Revolt ve Protesto Marşı),
Priştine - 1969. s. 24, 34, 58, 59 vs.

14) Yaşar Bey, Ali Bey gibi Mâlik Paşa'nın
kardeşinin oğludur. Daha sonraları Paşa olarak
bugünkü Miladin Popoviç Caddesi'nde Paşa
Camii adıyla anılan camii inşa etmiştir. Priş-
tine'deki söylentilere göre Yaşar Paşa o sülâle-
nin büyük zalimlerinden biri imiş.

tâbe boyutu 130 x 35 cm. olup neşredilmiştir.¹⁵

لا اله الا الله
محمد رسول الله
مقدمه سنستره باش
قوماندای اولوب مؤخر
صوفیه اوردوی همایونی قوماندای
ایک پرشته ده ارتحال
دار بقاییدن افانم مشران
کرام معالی اتب مدن
دفعت پاشانک روحه مانجه
ع ۲۷ حا ۱۲۷۶

1. Lâ ilâhe illâllah
2. Muhammed Rasûlullah
3. Mukaddemâ Silistre baş
4. Kumandanı olub muahharen
5. Sofya Ordu-yi Hümâyûni kumandanı
6. İken Priştin'de irtihâl-i
7. dâr-i bekâ eden efâhim-i müşîrân-ı
8. Kirâm-ı maâli - ittisâm'dan
9. Rif'at Paşa'nın rûhuna Fâtîha!
Fi 22 Câ. sené 1276 (-17 Aralık 1859)

Kabir kitâbsine bakarak Rif'at Paşa'nın önce Silistre'nin başkumandan ve daha sonraları Sofya Ordu-yi Hümâyün kumandanı olduğu ve Priştine'ye bir gelişinde ölerék orada da gömüldüğü bilinmektedir.

Süleyman Tevfik'in 1310 yılında yayımladığı «Yunan Muhârebesi» kitabına bakarak Türk-Yunan Harbi'ne de iştirak ettiği anlaşılmaktadır.

VIII — Şultan Murâd Türbesi Çeşmesi'nin I. Kitâbesi, 1283/1866

Kitâbe mermer üzerine sülüs ile yazılıdır (bk. resim 8.). Dört sütun halindedir. Boyutu X cm. Manzum tarihin şairi Üsküp Sancağı Kaymakamı Mehmed Tevfik'dir. Kitâbe neşredilmemiştir.¹⁶

حصرت عبدالعزیز جان مکادم اعتیاد
نوبنو آثار خیریلہ جهانی ایتدی شاد
قالمدی معمور واحیا اولدق هیچ بر محل
..... اولدی تنظیم جمله بلاد

عز الطافی سرا پا قیلدی سیراب عالی
قطر احسانک شکر دن عاجز در عباد [؟]
... أر جمله نوعالی مشهد دن مشترک
ایتدی شان ریاد

قوصووه صحرا سنی اعلا یه تک جنک آیدن
جد علی سید داشته حضرت سلطان مراد
..... شهادتله نیجه جیش کثیر
خاک سحر یب تی اصحاب جهاد

انتقام المی ایچون
فقط صولت ایتدی اعلا یه بروفق مراد
..... او
ایتدی احسان حرب حضرت رب العباد

15) Bk. Duşanka Lukaç; «Turskji Natpısı Muratovog i Bayraktarovog Turbeta» (Murat ve Bayraktan Türbelerinin Türk Kitâbeleri), «Starine Kosova i Metohije I», Priştine - 1961; s. 204 - 205.

16) Bu kitâbenin yalnız iki mısraı ve kitâbenin sonunda yazılmış olan yazarın adı tn. 15. ki eserde yayınlanmıştır.

ليك آخر حال مذبور هب دو شمان كاوب
بولدى فرصت خنجر انله قیلدی جنتی مراد

استبومقصود نده حاصل اییدی اول عالی نژاد

نومعلا تر به بی جنتمکان عبدالمجید
ایلدى الشامقنم کرچه اولدی خیره یاد
جان

شوکتن باقی ایده مولی یوم التناذ

مصراع تاریخله سولیدی کتر رؤف
یک خیرات اولدی سلطان مراد

کتبه محمد توفیق قائمقام
سبحی اسکوب
۱۲۸۳

1. a) Hazret-i Abdülaziz Hân-ı mekârim-i i'tiyâd
- b) Nev benev asâr-ı hayriyle cihâ-nı itdi şâd
- c) Kalmadı ma'mûr u ihyâ olmadık hiç bir mehâl
- ç) oldu tanzîm cümle bilâd
2. a) Bahr-i iltâfı serâpa kıldı siyrâb âlemi
- b) Katre-i ihsânım şükründen 'acizdir 'ibâd [?]
- c) ez cümle bu 'âli meşhetden müşterek
- ç) İtdi yumnile şânın ziyâd
3. a) Kosova Sahrası'nı a'dâye tuk-i cenk iden [?]
- b) Cedd-i a'lâsıdır işte Hazret-i Sultan Murâd
- c) şehâdetle nice ceşş-i kesîr

- ç) Hak'i sahrayıti as-hâb-ı cihâd
 4. a) İntikâm almak için
 - b) Fart-i savlet itdiler a'dâya ber vâfk-i murad
 - c) O
 - ç) Eyledi ihsân-ı harb Hazret-i Rabbi'l-'ibâd
 5. a) Lik âhır hâl-i mezkûr hep düş-man gelüb [?]
 - b) Buldu fırsat hicrile kıldı Cennet'i murâd
 - c)
 - ç) İşbu maksûdunda hasıl itdi ol 'âli nijad
 6. a) Bu mu'allâ türbeyi Cennetmekân Abdülmeçid
 - b) İyledi inşâ mukaddem gerçe oldu hayri yâd
 - c)
 - ç) Şevketin bâki ide Mevlâ yavmu't-tenâd [?]
 7. a) Mısra târih ile söyledi kemter Raûf
 - b) Pek hayrın oldu Sultan Murâd
- Solunda :
Sene 1283
- Sağında :
Ketebehu Mehmed Tefik, kaymakam-i sancak-ı Üsküp. Yazıtı dayanaarak bu çeşmenin 1283 (1866) yılında Sultan Abdülaziz tarafından inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bu çeşme Sultan Murad Türbesi'nin avlusu duvarında kurulmuş olup halen kitâbesiz harab bir durumdadır. 1911 yılında türbenin iç tarafında Abdülhamid II. tarafından yeni bir çeşme inşa edildikten sonra bu kitâbe de yerinden çıkarılmıştır (bk. kitâbe XII.). Kitâbe şimdilik yedi parçaya bölünmüş Sultan Murad Türbesi avlusunda bir köşeye atılı durmaktadır. Yağmurdan zaman zaman az çok tahrib ol-

muştur, hatta bir parçası büsbütün kaybolmuştur (bk. resim 9.).

VIII — Selâmlık Çeşmesi Kitâbesi, 1316/1898

Kitâbe Sultan Murad Türbesi yanında bulunan selâmlık (konak)¹⁷ avlusundaki çeşmede bulunmaktadır (bk. resim 10.). Mermer üzerine sülüs ile yazılıdır (bk. resim 11.). Bir sütun halinde olup satır araları cedvellidir. Boyutu 40 X 28 cm. Korunmuş bir durumdadır. Neşredilmiştir.¹⁸

احتیاجاً موافقاً تاریخیه وجوده کورد مکله
تتمیر ایدن پرشتنه ده زخمودلی تجار علی حاجی بوموق
مقدسده موسر لقتن چکلان شکلاقی
دفع ایله مسلك و اوردی جنیل حلافینامی به
موافق حرکتده بولنش و خذ و بدکار غازی
حصرتلریک روحی شاد ایتش اولدیغدن طولای
حیرایله یاد اولسه سرادر سنه ۱۳۱۶

1. İhtiyacâta muvâfık âsar-ı hayriye vucûde getürmekle
2. Temeyyüz eden Priştine'de Yakovalı tüccar Ali Hacı bu mevki'-i
3. Mukaddeste susuzluktan çekilen müşkülâtı
4. Refile meslek ve Ordu-yi celil-i hilâfetpenâhiye
5. Muvâfık harekette bulunmuş ve Hüdavendigâr Gâzi
6. Hazretlerinin rûhunu şâd etmiş olduğundan dolayı
7. «Hayr ile» yâd olunsa sezâdır. Sene 1316.

Çeşmenin, Yakovalı Ali Tüccar tarafından 1316 (1898) yılında inşa edildiği muhakkaktır. Daha önceleri Mitroviçalı İbrahim Bey Tulho tarafından bir tamir geçirdiği kitâbe yukarıdaki sıvada Arap ve Çiril hurufatıyla yazılmış başka bir yazıdan anlamaktayız. Bu inşa ve tamiri yapanlar hakkında henüz başka bir bilgi edinemedik.

IX — Süleymanpaşanın Kabir Kitâbesi, 1317/1899

Kitâbe, Süleyman Paşa'nın kabir taşında (bk. resim 12), güzel sülüs ile yazılıdır. Bir sütun halinde olup korunmuş bir durumdadır. Kitâbe boyutu 82 X 30 cm. Kitâbe neşredilmemiştir.

هو الحق الباقی
ای اجبایکمه به افی دگل ملک فا
سیحه سلیمان حهاد کورمدی دوی وفا
سده بودر فاکده حیلیم کشت ایلدم
اسدی رورکار احلیکتین حراب اولدی دلا
ایریشجه چون خطاب رحی بوکوشیمه
تسلیم اولدم اسریه و ماسه یارینا
الامام عمو ایب حدایه حریمی عصیان
تاحصور عرسده آق اوله یورم مسکا
پرشته اشرف و حادندن و روم ایلی
بکارکی پایه لولریدن سلیمان پاشا
بن جمائل الشیامی اغار و چیون لله الفاعمه
سنه ۱۳۱۷ و جمادی الاولی . سنه ۱۳۱۷ و ۶۶ یوم پادار آغوست.

1. Huve l-hayy el-bâki
2. Ey ehibbâ kimseye bâki değil mülk-i fenâ
3. Nice Süleymân-ı cihân görmedi rûy-i vefâ
4. Bende bu devr-i felekde hayli dem geşt eyledim
5. Esdi rüzgâr-ı ecel gülşen harab oldu dilâ
6. Erişince çün hitab-ı ircaî bu gû-süma
7. Teslim oldum isrine fermânına ya Rabbenâ
8. El-amam afv et Hüdâyâ cürmü-mü isyânımı
9. Tâ huzûr-i izzetinde ak ola yû-züm sana

17) Sultan Abdülhamid II. tarafından Sultan Murad Türbesi'ni ziyaret eden yolcular için inşa edilmiş ve ücretsiz barınılan konak.

18) Bk. Duşanka Lukaç; «Turski Natpisi Muratovog...» ..., s. 208.

10. Priştine eşraf u hânedânından u Rûmeli

11. Beylerbeyi pâyelülerinden Süleyman Pâşâ

12. Bin Cemail (?) Sîphi Ağa rûhiyiğün lillâhi'l-fâtihâ

Sağında :

Sene 1317 fi 22 Cemâziye'l Üla

Solunda :

Sene 1317 fi 26 yevm-i pazar, Ağustos.

Kitâbeye göre Priştine etraf ve hânedânından Rumeli Beylerbeyi Süleyman Paşa'nın kabri taşıdır. Bu taş, önceleri «Türk Mezarlığı»nda bulunmuş ise de, oralarda park yapıldığı sırada başka birkaç mezar taşıyla birlikte «Bölge Tarihi Eserleri Korumu Kurumu»na taşınmış ve şimdi de orada korunmaktadır.

X — Mehmed Paşa Kabir Kitâbesi, 1321/1903

Kitâbe, Rifat Paşa kabrinden birkaç adım uzaklıkta bulunan Mehmet Paşa kabri taşındadır (bk. resim 13.). Güzel sülüs ile yazılıdır. Bir sütun halinde korunmuş bir durumdadır. Kitâbe boyutu 103 X 33 cm. Manzum tarihin şairi Muhtardır. Neşredilmiştir¹⁹.

الله
حافظ لفظ دلدارای کلام ازلی
قوصوه والی والاسی محمد پاشا
دینه دولته پادشاه دیشاه
صدق ایله خدمته سعی ایبرایدی صح و ما
فورعفت متجلی ایدی دیدار بدن
پر تو صدق و صلاح ایدی یوز بدن پیدا
قنغی بر مملکت اولمش ایدی ایسه مأمور

اولیری ایبرایدی عدل ایله معموره سرا
نامنی حیرا ایله ابقا ایدرک عالمده
عاقبت ایلدی کلزار نعیمی ماوا
کچمه بر فاتحه قیل روحه یا هو اهدی
رحمة الله علیه و علی اهل نقا
سوددیگم ذات ایدی مختار دیدم تاریخ
عازم بزم بهشت اولدی محمد پاشا

س ۱۳۲۱

1. Allah Bâkî
2. Hafız-ı lafz-ı dilârâ-yı kelâm-i ezeli
3. Kosova vâli-i vâlâsı Muhammed Pâşâ
4. Dînine, devletine, padişah-ı zîşâna
5. Sıdk ile hizmete say'eyler idi subh u mesâ
6. Nûr-i iffet mütecellî idi didârından
7. Pertev-i sıdk ü salâh idi yüzünden peydâ
8. Kangi bir memlekete olmuş idiyse me'mûr
9. Ol yeri eyler idi adl ile ma'mûre-serâ
10. Nâmını hayr ile ibkâ ederek âlemde
11. Âkibet eyledi güzâr-ı Na'im-i Me'vâ
12. Geçme, bir Fâtihâ kıl rûhuna yâhû ihdâ
13. Rahmetullâhi aleyhi ve alâ ehl-i bekâ
14. Sevdiğim zât idi, Muhtar dedim târihin :
15. «Âzimi bezm-i bihişt oldu Muhammed Pâşâ»

19) Aynı eser, s. 205-207.

Sene 1321

Kitâbeye göre bu kabirde Kosova vâlisi Mahmud Paşa yatmaktadır. Kabir kitâbesinin alt ve arka tarafında şu iki satır da ayrı ve güzel bir şekilde yazılı bulunmaktadır:

فخر آرد بو وتندت معالی پروردگ
ادضم خلقنی ده هجری مکد ایلدی

1. Fahr-âver bu vatandaş maâli-perverin

2. Erzurum halkını da hicri mükedder eyledi (bk. resim 14.).

XI — Sultan Murad Türbesi Kitâbesi, 1327/1909

Kitâbe, Sultan Murad Türbesi'nin girişi üzerinde bulunmaktadır (bk. resim 15.). Mermer üzerine sülüs ile yazılıdır. İki sütun halindedir. Sütun arası cedvellidir. Boyutu 120 X 20 cm. Manzum târihin şairi Şevket'dir. Neşredilmiştir.²⁰

یک حرب اولمش ایدی بو تربه شاه مراد
امر و فرمان ایلدی تعمیرینه سلطان رشاد
بو ظرف تادیحینی یاد ایتدیرون بوملته
روح پاکي شاه ایدن او شاد عالی همته
عرض ایدوب بوجوه تاریخی (تعظیم ایلرز)
مشهدک احیاسنی (شوکت) سعادت بلرز

1. a) Pek harâb olmuş idi bu türbe-i Şâh-ı Murâd
b) Emr u fermân eyledi ta'mirine Sultan Reşâd
2. a) Bir zafer târihini yâd ettiren bu millete
b) Rûh-i pâkî şâd eden o şâh-ı 'âli-himmete
3. a) Arz edüp bu cevher-i târihi «ta'zim eyleriz»
b) Meşhedin ihyâsını (Şevket) sa'âdet belleriz

تعظیم ایلرز (1327/1909)

Dört yüksek duvarlı kare şeklinde, yarı küre kurşun damlı ve mezarı mermerli türbeyi, 1389 yılında Kosova Savaşı'ndan biraz sonra, yani Sultan Murad I. Miloş Kobiloviç tarafından şehid düştüğü zamanlarında Sultan Bayezid inşa etmiştir. 1660 yılında Evliyâ Çelebi, Melek Ahmet Paşa ile burayı ziyaret ettikten birkaç gün sonra türbe bir tamir geçirmiş ve burada yüksek dış avlu duvarlarıyla bir de kuyu yapılmış ve 1845 yılında tekrar temelden serasker Hürşid Paşa emriyle tamir edilmiştir.²¹ Portal ve pencereler çevrelerindeki süs, Barok stiline başarılı bir san'atındır. Duvarları kare şeklinde kesme taştan yapılmıştır. Kubbesi altıgen durumunda kurşunla örtülüdür (bk. resim 16.). İçinde Sultan Murad'ın kabri bulunmaktadır.²² 1848 yılındaki tamir zamanında türbe yanında Buhâralı bir âileden olan türbeden Hacı Aliye, oturulacak bir ev yapılmıştır. Bu türbedâra o yıldan itibaren Abdülmecid tarafından türbedârlık berâtı verilirdi ki bu berat o soydan kalanların elinde bugün bile muhafaza edilmektedir (bk. resim 17.).

Türbe 1866 yılında yeniden bir tamir geçirmiş ve bu tamirde kuyu yerine bir çeşme yaptırılmıştır. (Bu çeşme için VII. kitâbe yazısına bk.).

Sultan Abdülhamid II. tarafından (1876 - 1909) zamanında tekrar bir tamir yapılarak türbenin sağ tarafı yakı-

20) Aynı eser, s. 203 - 204.

21) Burada «cevherin» olmalıdır, çünkü «cevherin» olursa vezni de dâha doğru olur.

22) Pınar, Sultan Murad Türbesi'nin önünde 50 m. uzaklığında bugün bile muhafaza edilmektedir.

23) Hürşid Paşa o zamanlarda hem Rume- li vâlisi hem de seraskeri idi. Sultan Murad Türbesi'nin geçmişi için bk. tn. 3. ve Dr. Atanasije Uroşević, «Prošlost Muratovog Turbeta na Kosovu» (Kosova'da Murad Türbesi'nin Geçmişi), «Glasnik Muzeye Kosova o Metohije I», Prištine - 1956; s. 233 - 237.

24) Sultan Murad I. kemikleri halen Bursa'da gömülü bulunmaktadır.

nında bir selâmlık da (konak) yaptırılmıştır. 1911 yılında da türbe gene onarılarak yeni kitâbe takılmış ve türbe önünde (eski çeşmenin duvarı ardında) yeni bir çeşme inşa edilmiştir (Bunun için XII. kitâbe yazısına bk.).

Türbenin avlusunda birkaç yazısız mezardan başka tarihte tanınmış olan Rifat Paşa (Rifat Paşa için VI. kitâbe yazısına bk.) ile Hâfız Mehmed Paşa (Bunun için X. kitâbe yazısına bk.)nın kabri bulunmaktadır. Evliyâ Çelebi'ye göre türbe etrafında, onun ziyaret ettiği yıllarda, başlıca Alemdar Baba,²⁵ Şeyhidünnaz Dede, Yasavul Timurtaş Paşazade²⁶ ve ün kazanmış gazilerden başka onbin kadar kimsenin kabri bulunuyordu. Bugünlerde bütün bunların arasında Gazi Mestan'da Alemdar (Bayraktar) Türbesi'nden başka 1809 yılından bu yana yazılı, yazısız çok az sayıda kabir korunabilmiştir.²⁷

Yugoslavya Kurtuluş Savaşları'ndan sonra türbe devletin muhafazası altına geçmiş ama bugüne kadar «Bölge Tarihi Eserleri Koruma Kurumu» tarafından çok az bir ilgi görmüştür.

XII — Sultan Murad Türbesinin II. Çeşme Kitâbesi, 1330/1911

Kitâbe, Sultan Murad Türbesi'nin iç avlusunun duvarına dayalı çeşme üzerine bulunmakta olup (bk. resim 18) mermer üzerine oyma sülüs ile yazılıdır. Bir sütun halindedir. Boyutu 38 X 20 cm. dir. Manzum tarihin şairi Şevket'dir. Neşredilmiştir.²⁸

شهر یار ذی هم شاهنشہ عالی شہاد
تشنکان مشہدی آب کرملہ قرذی شہاد
آیلدی احیا بو دعنا چشمہ بی سلطان رشاد
پیچقدی بر تاریخ شوکت (فیض گاہ اتحاد)

1. Şehriyâr-ı zihimem şâhinşeh-i 'âli nijâd
2. Teşnegân-ı meşhedi âb-ı keremle kızı şâd
3. Eyledi ihyâ bu ra'nâ çeşmeyi Sultân Reşâd
4. Çıktı bir tarih Şevket: «feyz-gâh-ı ittihad».

س کاه اتحاد (-1330/1911-12)

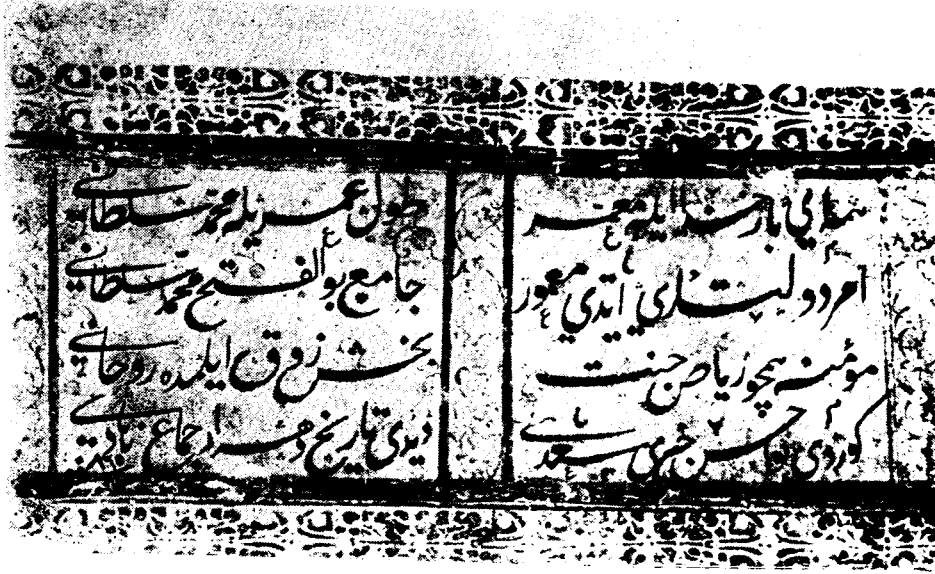
Kitâbenin «cevher» harflerinden çeşmenin 1330 (1911) yılında, Sultan Reşad'ın Priştine'ye geldiği sırada onun tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Bütün çeşme güzel bir nevi beyaz mermerden yapılmış ve iyi korunmuş bir durumdadır (bk. resim 19).

25) Halen «Gazi Mestan» türbesi adıyla anılmaktadır. Bu türbenin de Kosova Savaşları yıllarında inşa edildiği bilinmektedir. Kitâbesi yoktur.

26) Her halde ün kazanmış Türk kumandanı Timurtaş Paşa'nın sülâlesinden biridir.

27) Bu gibi kabir taşlarının birkaç kitâbe için bk. Duşanka Lukaç, Turski Matpisi Muratovog...» ... s. 209 - 216.

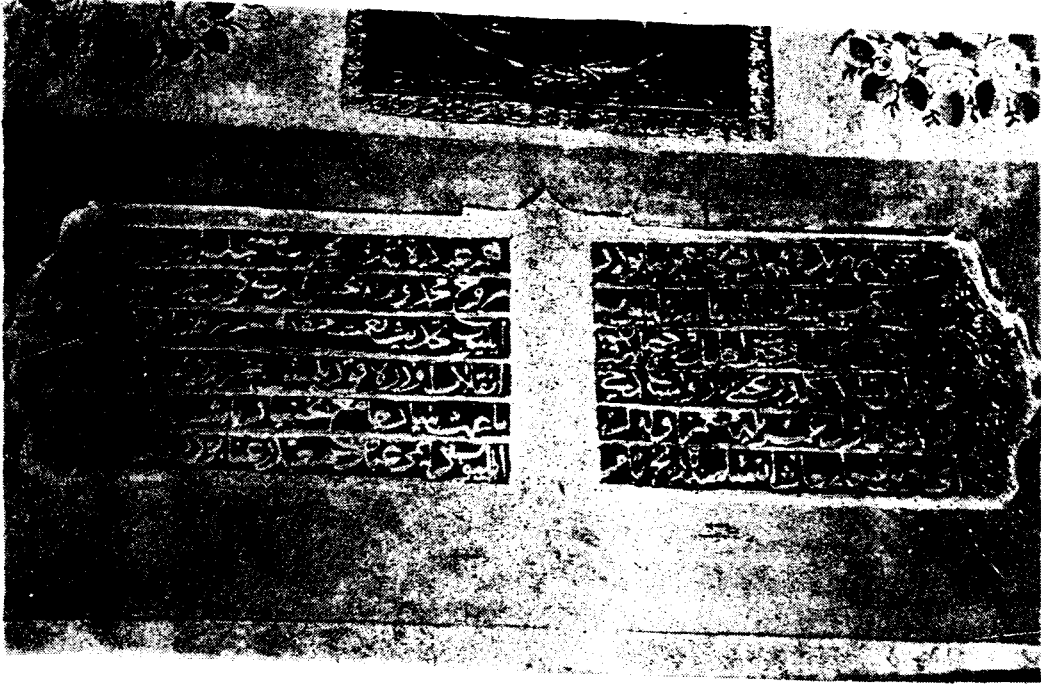
28) Aynı eser, s. 202 - 203.

Resim 1 — I. Fatih Camii kırabesi, 865/1460

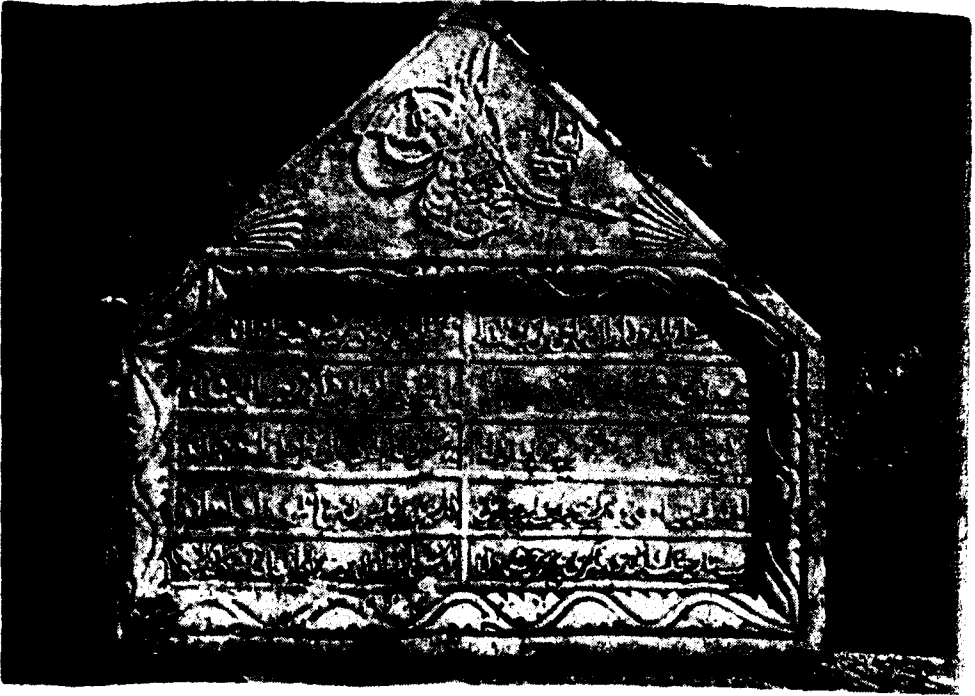
Resim 2 — I. Fâtih Camii'ne genel bir bakış.

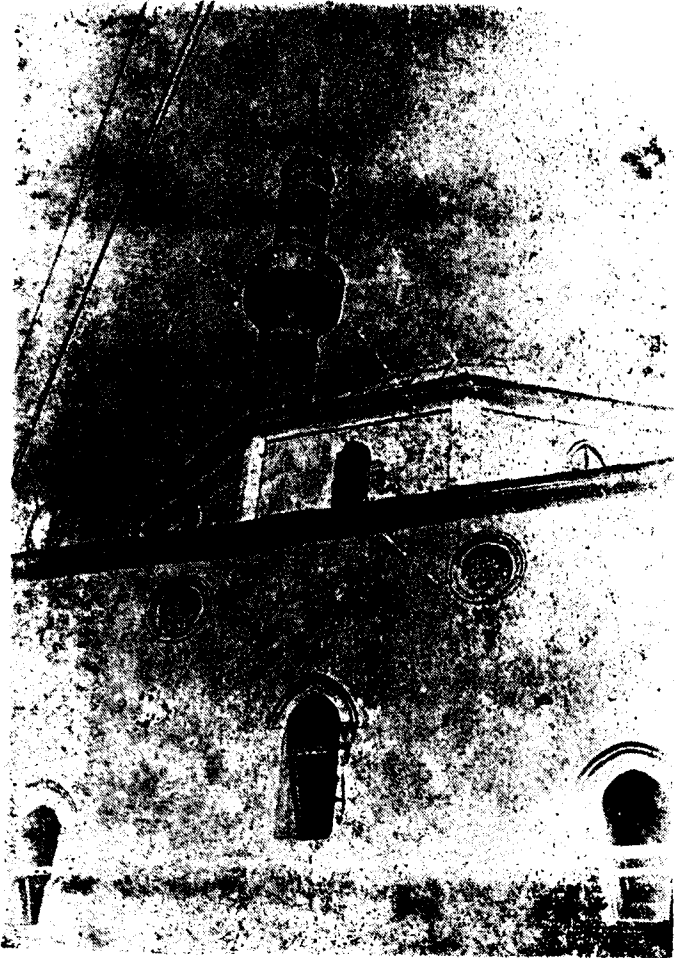
Resim 5 — V. Yaşarpaşa Camii kitâbesi, 1250/1834

Resim 5 — V. Yaşarpaşa Camii'ne genel bir bakış

Resim 3 — III. Beyzâdeler Çeşmesi kitâbesi, 1207/1792

Resim 4 — IV. Çarşı Camii'ne genel bir bakış.

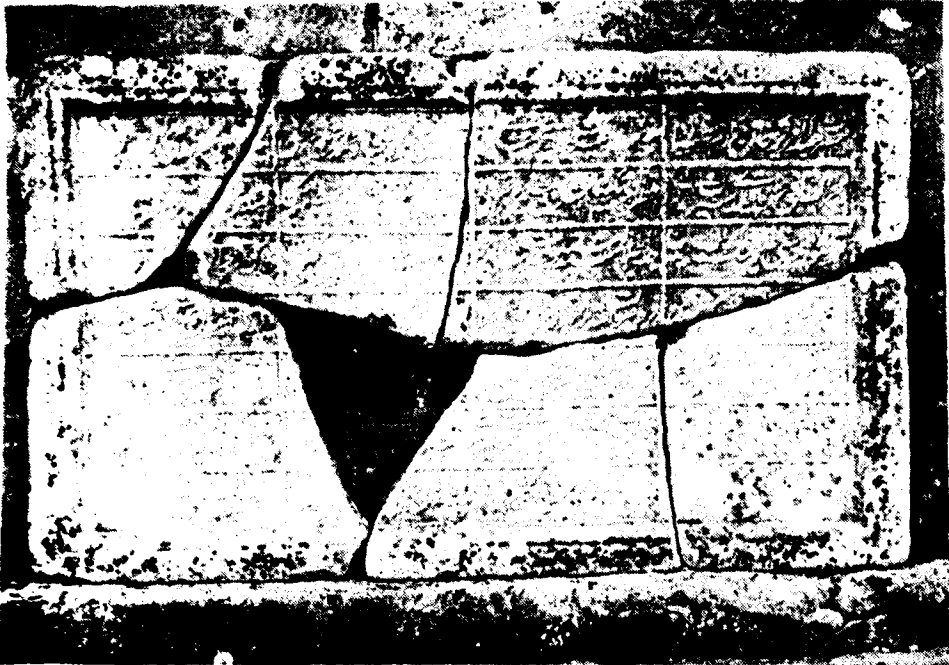
Resim 9 — VII. Sultan Murad Türbesi'nin I. Çeşmesi

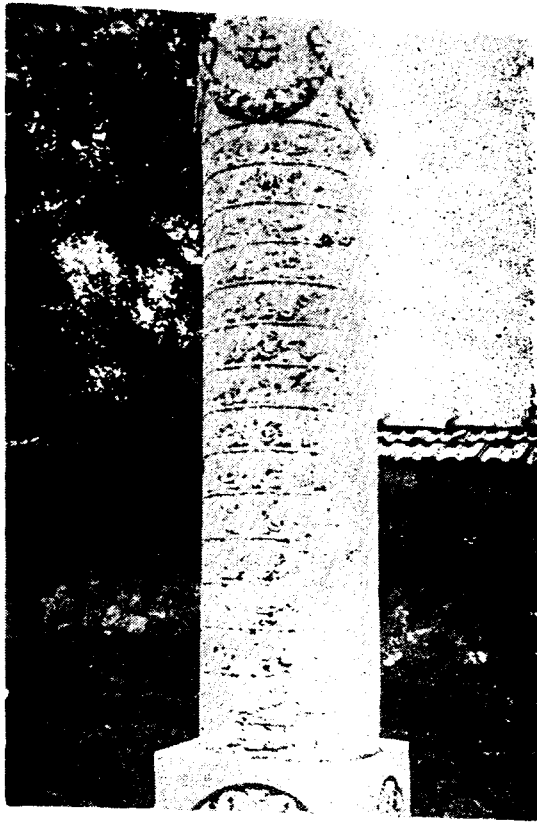
Resim 10 — VIII. Selâmlık Çeşmesi

Resim 7 — VI. Rifatpaşa Kabri kitâbesi, 1276/1859

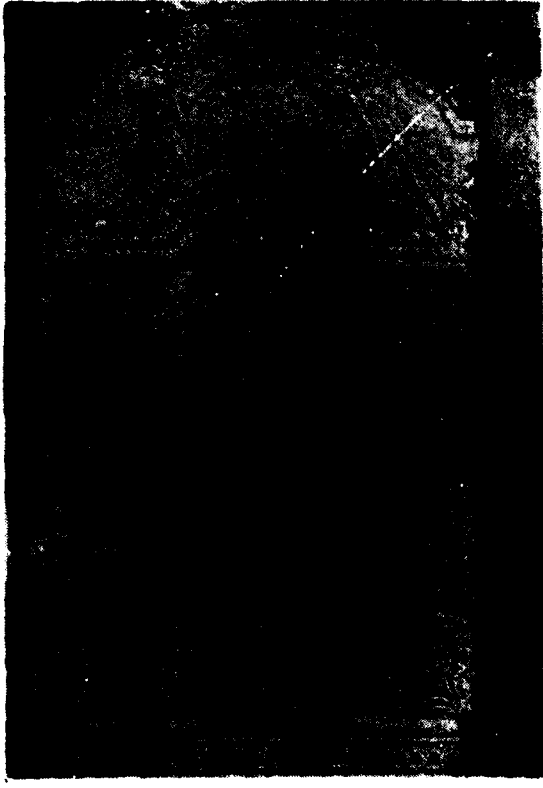
Resim 8 — VII. Sultan Murad Türbesi Çeşmesi'nin I. kitâbesi 1283/1866

Resim 13 — X. Mehmed Paşa Kabri kitâbesi, 1321/1903

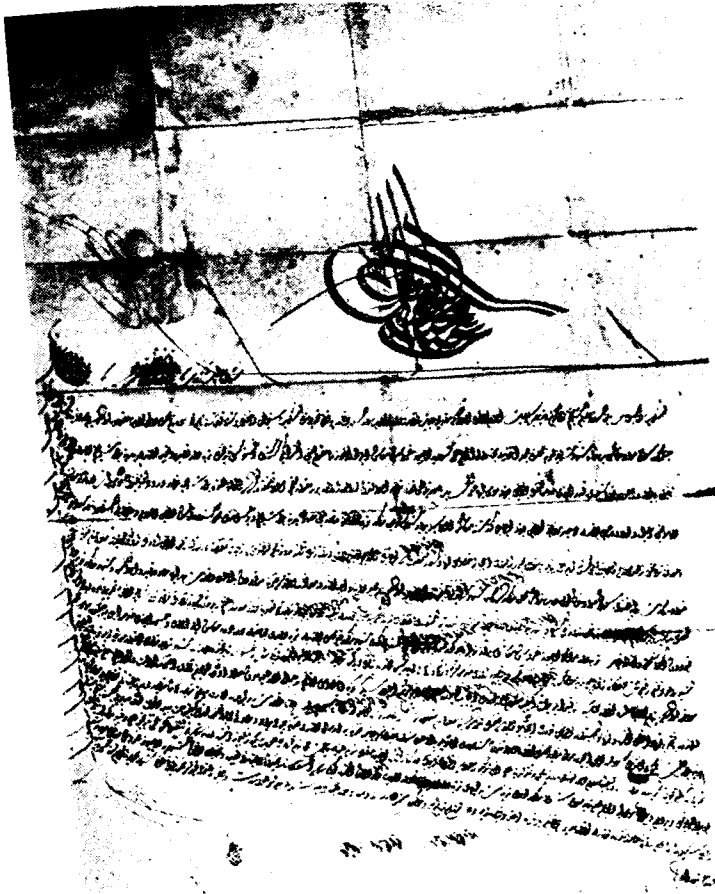
Resim 14 — X. Mehmed Paşa Kabri kitâbesi altındaki

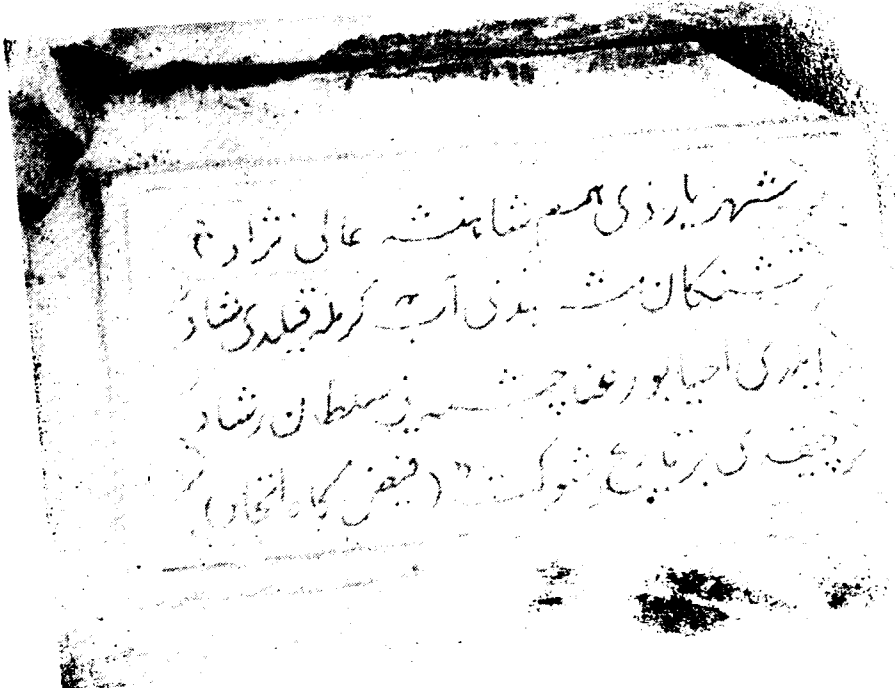
Resim 11 ? V.İI. Se'âmlık Çeşmesi kitâbesi, 1316/1898

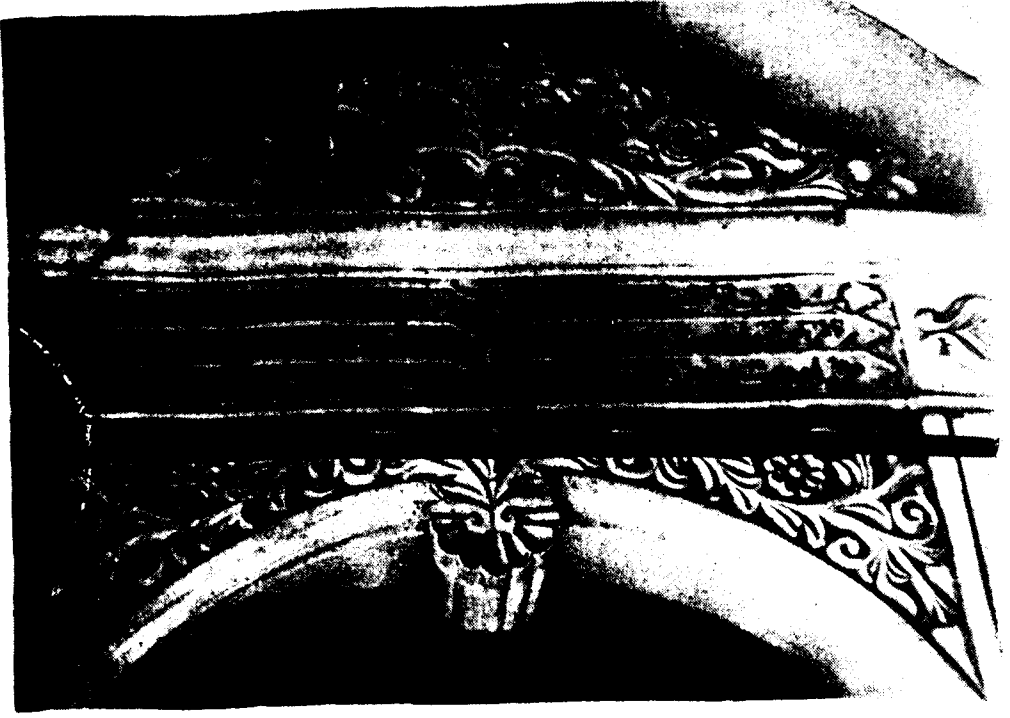

Resim 12 — IX. Süleyman Paşa Kabri kitâbesi, 1317/1899

Resim 17 — XI. Buhara âilesine Sultan Abdülmecid tarafından verilen berat

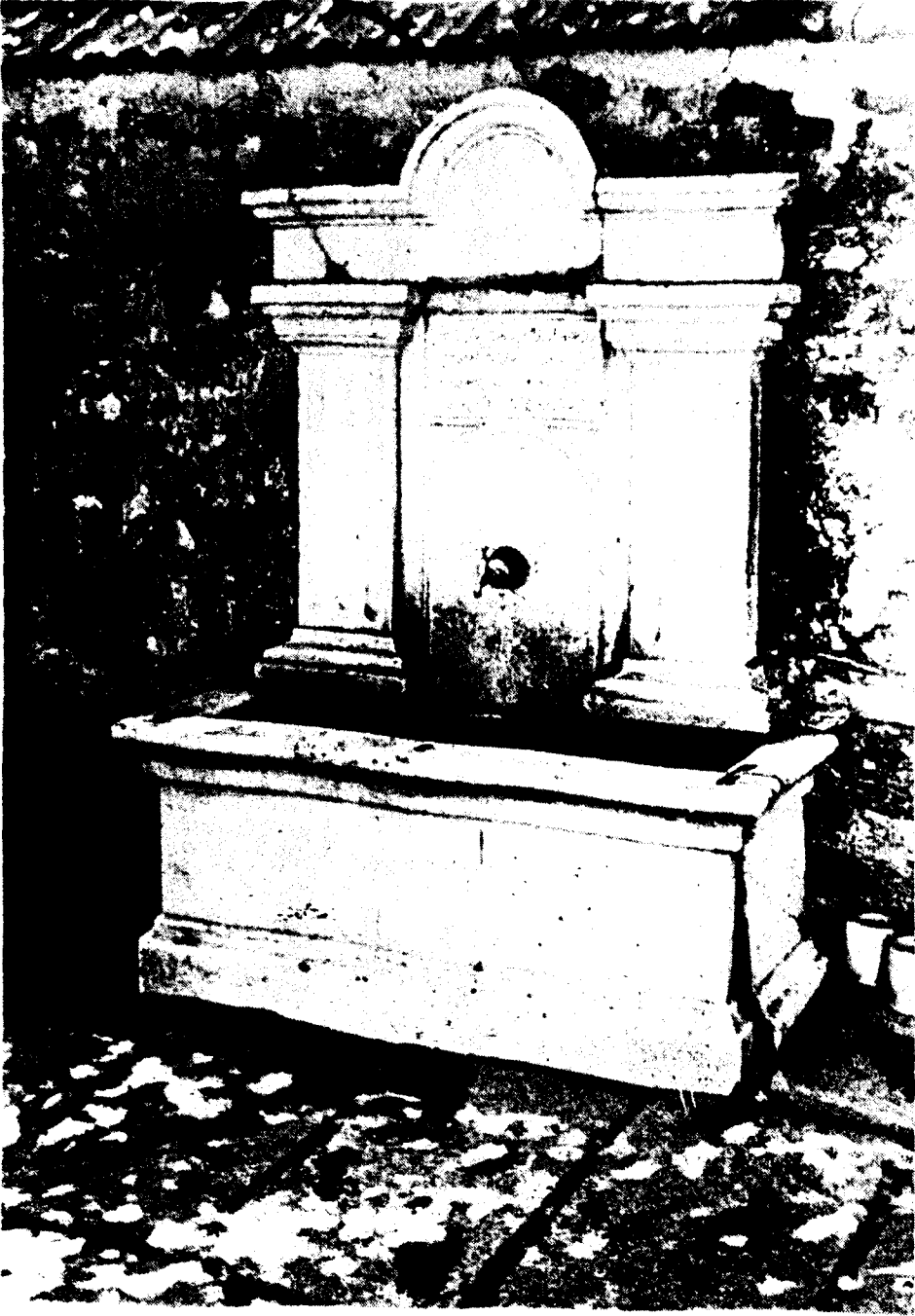

Resim 15 — XI. Sultan Murad Türbesi kitâbesi, 1327/1909

Resim 16 — XI. Sultan Murad Türbesi'nin dış görünüşü.

Resim 19 — XII. Sultan Murad Türbesi'nin II. çeşmesi
1330/1911